



STOLEN TIME

JUDIT RAJK

HUNGAROTV  N

STOLEN TIME

- 1 Zoltán Jeney: **Én imádoztam a kereszt tövébe hullva...** (Weöres Sándor versére, 2:26
részlet a Halotti szertartásból) / **My Adored Fallen to the Foot of the Crucifix**
(Based on a poem by Sándor Weöres, excerpt from the Funeral Rite)
- 2 Zoltán Kodály: **Mónár Anna / Anna Mónár** 8:37
- 3 Zoltán Kodály: **Fáj a szívem / My Heart Hurts** 7:13
- 4 Zoltán Kodály: **Kádár Kata / Kata Kádár** 12:04
- 5 Máté Balogh: **Wenn mein Mütterlein** (Friedrich Rückert versére) / 4:37
When Your Mother (Based on a poem by Friedrich Rückert)
- Zoltán Kodály: Négy népdal a Magyar népzene sorozatból** 12:08
(Paul Angerer hangszerelése) / **Four Folk Songs from the Hungarian Folk Music**
(Arranged by Paul Angerer)
- 6 **Egy kicsi madárka / Came a Bird Aflwing** 3:30
- 7 **Tücsöklakodalom / The Cricket's Wedding** 2:56
- 8 **Zöld erdőben / In the Forest** 2:43
- 9 **Dudanóta / Piper-Johnny** 2:52
- 10 Máté Balogh: **Karşılıklı konuşma** (12 makám Pelin Özer haikuira) / 12:18
(12 makams on the Haikus of Pelin Özer)
- 11 **Barnabás Dukay: ...az enyém, és értem van...** (Monódia alt hangra, Keresztes 10:06
Szent János szövegére) / **...es mío y para mí... / ...it's mine and it's for me...**
(Monody for alto voice on the text by St. John of the Cross)

Total time: 70:10

Sung In Hungarian (1-4, 6-9), German (5), Turkish (10) and Spanish (11).

The texts of the songs are available on www.juditrajk.com

JUDIT RAJK

contralto

András Szalai cimbalom (3)
Oszkár Varga violin (3,10)
Horia Dumitrache clarinet (3, 5, 10)
Marcell Vámos cello (3)
Máté Balogh percussion (10)

Budapest Strings

Oszkár Varga concertmaŕster
Alessandro Cedrone conductor (2–4, 6–9)

Sponsored by



Európai
Kulturális
Alapítvány
Budapest

European
Cultural
Foundation
Budapest



This score is sent under the baton
of Maestro Alessandro Cedrone,
and into his heart,
with thanks for the memorable
concert at the Budapest Academy of Music
on 18th October 2017

Mihály Hidas
Kodály Intézet
Kezével

KODÁLY ZOLTÁN

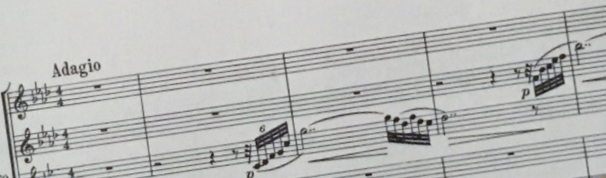
KÁDÁR KATA

SZÉKELY NÉPBALLADA

ÉNEKHANGRA, KIS ZENEKARI KÍSÉRETTTEL

FLAUTO
e
PICCOLO
OBOE

Adagio



I've always been fascinated by the *ready-made*, the *objet trouvé*, the found melody... what do composers do with an element lifted from the past, how do they use it, how do they incorporate it into their own compositional armoury, how do they shape it and reshape it. And likewise as a performer: what do I do with a pseudo-Gregorian chant, which is like plainchant, and yet not..., or with a folksong arrangement, which is a folksong, and yet not..., or a poem by Rückert, which I know well from the cycle by the great composer of the Late Romantic period, but which is now the basis for a twenty-first-century work by a young composer, and whose performance I envisage in terms of the Jewish *leyning* (reading) tradition, or a brief quatrain, which is almost like a plainchant recitation. Almost...

In my repertoire as a concert singer, just as in my classes, I often deal with this compositional gesture that comes into a special relationship with the past, and without fail it is a challenge deciding how to approach these works as a performer, and as a vocalist. This album records a small part of this rich repertoire, Hungarian compositions of the 20th and 21st centuries, starting with **Zoltán Kodály's** folksong arrangements, through **Barnabás Dukay's** large-scale monody, **Zoltán Jeney's** brief, resigned lamentation, to the sensitive song on the death of children by **Máté Balogh**.

Although in terms of notation, melodic structure and compositional technique the works in this compilation differ, they are grounded in a common principle. They all use a small slice of the past in a brave and unique way, some of them concretely,

others merely as an element of inspiration. As a performer, the challenge is to take this "past", the time of tradition, and add to it my own *tempo*. There is nothing for it but to "steal" the time. *Tempo rubato*.

What is *rubato*? To adopt on Liszt's poetic definition: "Look at this sycamore tree, how the breeze plays with the small leaves, the small branches move with them, but the trunk remains steadfast and motionless. That is *rubato*."

The two great ballads, originally published with piano accompaniment in Kodály's series *Hungarian Folk Music* and later in an orchestrated version, are each poetic treatments of a tragic triangle – in *Kata Kádár* that of son-mother-girl, and in *Anna Mónár* that of husband-wife-lover. That the "characters" are given to a single soloist, demanding a versatile use of the voice, often without accompaniment, that the orchestration is transparent, to underpin the *parlando-rubato* performance (and thus requiring a chamber-music-like playing), the brief instrumental interludes linking the verses, illustrating the story and moving it forward, all this contributes to make this of special interest in Kodály's oeuvre.

Although Kodály did not specify the voice of the performer, allowing the ballads (not the best known of Kodály's works) to be sung by male and female singers, in actual fact these pieces sensitively present and describe the minutest palpitations and agonies of the female soul, and although men predominate among the characters, the true hero is actually always a heroine, a woman. Kata Kádár, who was drowned in a lake and emerged from it as a Lily,

whispering a curse on her killer, and Anna Mónár, who escapes from a soldier (from Bluebeard's castle?) by murder, and returns home to suckle her child. Yes, *Bluebeard*. Not many people know that in writing the libretto for Bartók's opera, Béla Balázs was inspired by the ballad of Anna Mónár. This was the *objet trouvé*, the *ready-made*.

Neither can it be ignored that the version of Kata Kádár accompanied by a small orchestra was made for a dance film directed by István Szóts in 1943 and shot on location in Transylvania, but the director did not accept the music and withdrew his name from the film. The film nevertheless was presented to the public with Kodály's music (on the soundtrack Margit Szilvássy sings and the composer himself conducts), but it was not an undivided success. The reviewer in the journal *Magyar Film* on 1 June 1944 wrote that "in this work it is the text that is important, and unless we are able to understand it, the tragedy conveyed by this beautiful ballad is lost." Critics held the incidental music responsible for the failure of the film, even though they praised the music itself. This important episode leads to two consequences in regard of the musical work, one of which is slightly conjectural. It is conceivable that this negative experience resulted in the ballad's failure to reach greater recognition, and its being played rarely, in spite of being one of Kodály's most sensitive chamber works, truly combining elements of folk music and Impressionism. The other is the burden on the performer: in addition to the musical expression and *rubato* nature of the performance, (s)he is expected to treat the *parlando* pulse of the

text with the same weight, with vowels and diction comprehensible at all times.

The catalogue of Hungaroton contains several recordings of the orchestral version of the ballad. The last recording was made in 1986, with Márta Szirmay singing and György Lehel conducting. This current most recent recording, made in the summer of 2018 (not just Kata Kádár but also the other Kodály works on this album), in some way recalls the early twentieth-century performance tradition of Bartók and Kodály's vocal works. One interesting fact is that both versions of Bartók's Bluebeard's Castle, the world premiere in 1918 and the reworking of the opera in 1936, were conducted by Italian conductors, Ezio Tango and Sergio Failoni respectively, and the international success of Kodály's Székelyfonó (The Spinning Room) is linked to an Italian maestro, namely Arturo Toscanini, who put the piece on stage in La Scala, Milan, in 1932. In this recording, again an Italian opera conductor, Alessandro Cedrone, holds the baton in these Kodály ballads for low voice and small orchestra. Cedrone is no stranger to these works, for in 2017, the Kodály jubilee year, he conducted the Kodály works on this recording with the same performers in the Grand Hall of the Liszt Academy of Music in Budapest, to resounding success. Indeed, so great was the success that following the concert Dr. Mihály Itzés (1938–2018), director of the Kodály Archives and then chairman of the Hungarian Kodály Society, gave a score of Kata Kádár to the conductor, with the following moving dedication: "This score is sent under the baton of Maestro Alessandro

Cedrone and into his heart, with thanks for the memorable concert at the Liszt Academy of Music on 18th October 2017, Mihály Ittész". To me he summarized the evening with these words: "I have not yet congratulated you on this beautiful and unusual Music Academy programme, and of course on its execution! Back then, Kodály said that if the Psalmus [Hungaricus] was not sung in Hungarian, then the best would be Italian, for that is closest to Hungarian. Does this work vice versa, for instance, does an Italian feel the nature of Hungarian rubato? I wish you successful collaboration in the future!"

During recording Mihály Ittész was often in my thoughts, and I have much to thank him for in bringing about this album. It was he who, a couple of months before the recording, drew my attention to the chamber version of the song *Fáj a szívem* (My Heart Grieves) and persuaded me to put this sorrowful work on the programme, and that we should record it. Kodály wrote it as an incidental song for the play *Pacsirtaszó* (The Skylark's Song) by the great Hungarian writer Zsigmond Móricz, which premiered at the National Theatre in September 1917, and he published the version with piano accompaniment as the last song in the *Four Songs* (1909–1917). Even when very ill, Ittész helped us to obtain the unpublished score from Zoltán Kodály's widow Sarolta Péczely, and persuaded us to make a transcription of the score and the parts (which we did) and insisted that the recording should feature András Szalai on the cimbalom and Alessandro Cedrone as conductor. That night he fell into eternal sleep, after we had

finished the recording that can be heard on this album... I dedicate this recording to his memory.

The ballad Anna Mónár was orchestrated by Kodály in 1956, for small orchestra like Kata Kádár and the four shorter folksongs (also from the series Hungarian Folk Music) were arranged for chamber orchestra a year later, in 1957, by Paul Angerer, an Austrian composer-conductor, with Kodály's consent.

With the exception of the processional lament from **Zoltán Jeney's *Funeral Rite*** (1995–2018) which sounds as a motto as the first track on the album, the other contemporary Hungarian works heard alongside the Kodály pieces were songs written and dedicated to me. Even Jeney "adapted" his work for my voice, consenting for it to be performed without accompaniment, and accepting my request to match it as a motto to Anna Mónár, which uses a similar scale, allowing me to perform a transposed version of the work.

I have worked with composer **Máté Balogh** since he started at the Liszt Academy. Our intellectual relationship is very close: we think similarly of the world, of music, and of our social and cultural responsibility. Among other things, in 2014 we founded (with Péter Tornyai and Csanád Kedves) the CentriFUGA contemporary music workshop in FUGA (a Budapest gallery and arts venue). Máté Balogh has dedicated several works to me, and I have premiered many with a chamber ensemble, solo instrumentalists, or alone.

One work dedicated to me is *Karşılıklı konuşma* (2015); another is the song written to a poem by Rückert. The world premiere of Karşılıklı konuşma, written to haikus by the Turkish writer, poet, and publicist Pelin Özer, was given in April 2016 in Istanbul. The piece is actually in 12 short movements, 12 *makam*, which are coupled together in pairs, six played by the solo clarinet, and six performed by the violin and the singer (these were written to Özer's haikus), accompanied by the tambourine. The soloist and trio play alternately; this forms the dialogue, and the question and answer are always exchanged in the same mode. The makam in traditional Turkish music is based on the system of melody types and scales, which, like the Ancient Greek *tetrachord*, the *modes* of Gregorian chant and the Indian *ragas* define the scale for a melody, the typical melodic gestures and turns therein, and many other elements of the performance. Balogh has also written a piece entitled *Pseudomakam*, which implements this technique in his own note system, but in the current piece he wrote the melodies to existing Turkish makam types, in the manner of a stylistic exercise.

Familiar from Mahler's *Kindertotenlieder*, the Rückert poem *Wenn dein Mütterlein* was written by Máté Balogh in 2014 to a commission for the Ge-Ant series organized by violist György Fazekas. The series was based on thematic concerts, and we looked for young composers to write new works relating to a pre-existing piece of music, which would be premiered in the concerts along with the pre-existing piece. The work was originally written for voice and piano, and at my request the composer

arranged the piano part for my regular chamber music partner, the clarinetist Horia Dumitrache, who premiered Karşılıklı konuşma; the album features this 2018 arrangement. Horia Dumitrache, a Romanian musician, has worked with me for many years, and one important keystone of our friendship is our shared musical idiom, which nothing proves better than the fact that the last piece on the album, a monody dedicated to me by **Barnabás Dukay**, was arranged by the composer a couple of years later for bass clarinet, dedicated to Horia. This large-scale work written to a text by Saint John the Baptist, *...az enyém, és értem van...* (...es mio y para mí... / ...it's mine and it's for me...) was composed in 2014–2015 and premiered in March 2015 in the Grand Hall of the Liszt Academy. I stood alone, barely visible, up by the organ pipes, beneath me the empty concert platform and the crowded auditorium. I tried to perform the work as if I were singing two parts, high and low, playing with time and the polyphony of the registers. Time alone, sound alone: that is what counts. *Tempo rubato. Libero sensibile*. That is Dukay's secret, and perhaps the secret of this album. That it has come into being, I am infinitely grateful to Zsuzsa Dvorák, who with great affection and professional care assisted me all the way through my work, and even more so to those who I have since lost: Mihály Ittzés, Zoltán Jeney, and my husband László Rajk.

Judit Rajk, May 2020

Singer **Judit Rajk** was born in Budapest. She studied humanities, then graduated as a singer at the Liszt Academy of Music in Budapest, and in 2009 obtained a doctoral degree. Currently she is an associate professor at the Church Music Department, teaching solo singing, voice production techniques, and the history of vocal techniques. Since September 2013 she has been a professor at the Kodály Institute in Kecskemét. In 2019 she became an honorary member of the Széchenyi Academy of Letters and Arts.

She sings in oratorios, songs and chamber music, her repertoire including a large number of monodic works, Gregorian chants, medieval hymns, and contemporary works. She has given the world premiere of several works, and composers in Hungary and abroad have written songs for her. She received the Artisjus Award in 2005, 2011 and 2018 for her work performing contemporary music and premiering new works.

In recent years she has worked primarily with Zoltán Jeney, Barnabás Dukay, György Kurtág, and the composers of the CentriFuga contemporary music workshop, Péter Tornyai, Máté Balogh, and Marcel Dargay. In 2019 György Kurtág wrote his chamber cycle of seven songs to poems by Dezső Tandori “...*elszunnyadni, – semmi több...*” (...to sleep, – no more..., Op. 50) for Judit Rajk. In May 2020 he added to the cycle another song dedicated to Judit Rajk.

She has been invited to perform in many countries in Europe, and in Russia, Turkey, Israel, Georgia, and the United States, giving song recitals, chamber

music evenings, singing solo with symphony orchestras, and as a professor in masterclasses. She also regularly makes recordings for the Hungarian Radio. She is a member of the ensembles *ContraTon*, the *Trio Passacaglia*, and the *Metrum Ensemble*, and as a chamber musician she has also performed with the *Berlin Philharmonic Chamber Soloists*, the *UMZE* and the *Budapest Festival Orchestra* chamber ensembles.

Alongside her work as performer and teacher, she is active in cultural and public life. Since 2009 she has been the founding artistic director of the *FUGAkoncertek* held in the *FUGA Budapest Center of Architecture*. Since 1998 she has been a member of the board of trustees of the *European Cultural Foundation, Budapest*, and since 2009 the chair of the board of trustees. Since 2019 she has safeguarded and managed the legacy of her husband *László Rajk (1949–2019)*, an internationally renowned architect, designer and human rights activist, curating exhibitions and co-editing books and catalogues.

www.juditrajk.com

Alessandro Cedrone graduated from the Conservatoire in Frosinone, Italy, as violinist, choral conductor, and conductor. He studied conducting with *Dario Lucantoni*, conductor of the *Carlo Felice* opera house, and later perfected his skill with *Gianluigi Gelmetti* (a pupil of *Celibidache*) and *Riccardo Muti*. At the beginning of his career he worked as a choir conductor, and with the choir he founded (*Corale Polifonica “San Silvestro Papa”*)

won several choir competitions in Italy. In 2008 he became director of the choir of the Ankara Opera House, and this is where he started his career as an opera conductor. From 2013 to 2019 he was General Music Director of the orchestra of the Ankara Opera House. In addition to productions of opera, he often conducts in orchestral concerts. In 2014 he was voted conductor of the year in Turkey. Since spring 2016 he has been guest conductor of the Greater Toronto Philharmonic Orchestra, the Taormina Opera Festival, and the opera house in Rovigo, Italy. In 2019 he became the General Music Director of the Romanian National Opera in Iași. Alongside the classic Italian opera repertoire, Alessandro Cedrone has an interest in Hungarian music, and in orchestral concerts he regularly conducts works by Liszt, Bartók, and Kodály. He has collaborated with Judit Rajk in several concerts, and the Kodály works on this recording were also played in the Grand Hall of the Liszt Academy of Music with the Budapest Strings.

www.alessandrocedrone.it

Clarinetist **Horia Dumitrache** graduated as a soloist at the Bucharest and Bern Academies of Music. He has won international renown as a performer of contemporary music, thanks to which he has already played in the most prestigious festivals and concert halls in the world, partnering artists such as Pierre Boulez, Beat Furrer, Toshio Hosokawa, Péter Eötvös, Heinz Holliger, Lajos Rozmán, and Emilio Pomarico. As a chamber musician he works with world-famous ensembles

such as the Klangforum Wien, the Ensemble Phoenix Basel, the Metrum Ensemble, the Quasars Ensemble, and the Ensemble Laboratorium. Since 2015 he has been a member of Kammerensemble Neue Musik Berlin. In 2013 with Judit Rajk he founded the ContraTon Ensemble, whose repertoire consists mainly of transcriptions of Renaissance and Baroque works, and contemporary compositions. He currently lives in Berlin.

Cimbalom player **András Szalai** was born in Budapest. He studied at the Bartók Béla Conservatoire in Budapest, and later the Liszt Academy, majoring in cimbalom and composition. His teachers were Ilona Szeverényi, István Fekete Győr, and János Vajda. He has won prizes in several music competitions. In addition to solo recitals and chamber music concerts he has played with many orchestras in Hungary and abroad, under famous conductors. He has a particularly important role in interpreting the works of contemporary composers. He is a member of several contemporary music ensembles. For many years he has been a regular chamber music partner to Judit Rajk and Horia Dumitrache. His recordings can be found in Hungarian Radio and Hungaroton. He has been awarded the Artisjus Award. He is a lecturer at the Liszt Academy of Music, teaching chamber music and cimbalom.

Oszkár Varga studied with Albert Markov at the Long Island Conservatory of Music in New York and Katalin Kokas, Barnabás Kelemen at the Liszt

Academy of Music in Budapest. He has attended masterclasses with Dejan Bogdanovich, Zakhar Bron, Maxim Rysanov, Boris Brovtsyn and Ivry Gitlis.

In 2014-2015 he was a member of the Kelemen Quartet with whom he toured through Europe's most prestigious chamber music halls, such as Laeiszhalle, Wigmore Hall, Concertgebouw, BOZAR, Musikverein, Sala Verdi, Teatro La Fenice. He appeared at such festivals as Kammermusikfest Lockenhaus, Kaposfest, Auer Festival Veszprém or International Musicians Seminar Prussia Cove.

He has collaborated with such artists as Miklós Perényi, Nicolas Altstaedt, Barnabás Kelemen, Katalin Kokas, Albert Markov, Alina Ibragimova, Patricia Kopatchinskaja, James Boyd, Jonathan Cohen, Maxim Rysanov, László Fenyő, Boris Brovtsyn and Zoltán Fejérvári.

Oszkár Varga is currently a post-graduate doctoral student and professor of chamber music at the Liszt Academy of Music.

The **Budapest Strings** chamber ensemble was formed in 1977 from the finalists at the Liszt

Academy of Music, under the artistic direction of Kossuth Prize winning cellist Károly Botvay, who holds the post to this day. Since 2012 the first violin has been the Liszt Prize-winner violinist János Pilz. The ensemble regularly performs in important concert halls both in Hungary and abroad. Since 1995 the orchestra has organized the International Haydn Festival in Fertőd, where they have given concerts with world-famous soloists such as David Grimal, Jenő Jandó, Lajos Lencsés, Zoltán Kocsis, Maurice Steger, Miklós Perényi, and Reinhold Friedrich. They have made CD recordings for several labels (Hungaroton, Nuova Era, Naxos, Laserlight, Capriccio): as part of an exclusive contract with Delta Music they have released over 40 recordings, including the world premiere recording of the Sinfonia concertante series by Johann Christian Bach. The work of the orchestra was recognized with the Bartók-Pásztory Prize in 2001, the Arts Prize awarded by the Hungarian Academy of Sciences in 2007, and the Artisjus Award in 2008. They have been giving concerts with Judit Rajk for many years, and as well as works by Hungarian composers they play works by Pergolesi, Vivaldi, Zelenka, Mozart, Liszt, and Dvořák.

www.budapestivonosok.hu

“

Kata Kádár, a ballad orchestrated in 1943, tells the story of an ill-fated young couple. Budapest-based mezzo-soprano Judit Rajk sang it with conviction, conveying fury and pathos worthy of a Magyar Madame Butterfly.

Chicago Tribune

Kádár Kata balladája – melynek kiszzenekari változata 1943-ban készült el – egy szerencsétlen sorsú fiatal pár történetét meséli el. A darabot a budapesti mezzo-szoprán, Rajk Judit, meggyőződéssel, egy magyar Pillangókisasszony minden dühét és pátosát közvetítve adta elő.

Chicago Tribune

”

Mindig is izgatott a *ready-made*, a talált tárgy, a talált dallam. Hogy mit kezd egy zeneszerző egy múltból vett elemmel, hogyan nyúl hozzá, hogyan építi be saját szerzői eszköztárába, hogyan alakítja, hogyan formálja át. És ugyanez előadóként: mit kezdjek egy pszeudo-gregorián dallammal, ami olyan, mint egy gregorián, de mégsem az. Vagy egy népdalfeldolgozással, ami népdal ugyan, de mégsem az. Vagy egy Rückert verssel, amit jól ismerek a késő romantika nagy zeneszerzőjének ciklusából, de most egy fiatal szerző 21. századi művének alapja és előadását a zsidó *lejnolás* tradíciója alapján képzelem el. Vagy egy rövid négyosrossal, ami majdnem olyan, mint egy gregorián recitáció. Majdnem...

Koncerténekesi repertoáromban, csakúgy, mint kurzusaimon, gyakran foglalkozom ezzel a múlthoz különös módon viszonyuló kompozíciós gesztussal, és minden esetben kihívás, hogy előadóművészként és vokalistaként hogyan közelítek meg e műveket. Jelen felvétel ennek a gazdag repertoárnak egy kis részét rögzíti, 20–21. századi magyar kompozíciókat, **Kodály Zoltán** népdalfeldolgozásaitól kezdve **Dukay Barnabás** nagyszabású monódiáján, **Jeney Zoltán** rövid, rezignált lamentációján át a fiatal **Balogh Máté** érzékeny gyermekgyászdaláig.

Az összeállításban szereplő műveknek, bár kottaképben, dallamszerkesztésben és kompozíciós technikákban egyaránt különbözőek, van egy közös alapja. Valamennyi bátran és egyedül módon használja a múlt egy-egy kis szeletét, akár ténylegesen, akár csak inspirációs elemként. Előadóként pedig az a kihívás, hogy miként tegyem

hozzá ehhez a „múlthoz”, a tradíció idejéhez a magam *tempóját*. Nincs más eszköz, el kell „lopni” az időt. *Tempo rubato*.

Mi a *rubato*? Liszt költői magyarázatát segítségül hívva: „Nézd ezt a platánfát, a szellő játszadozik a kis levelekkel, a kis ágak velük mozognak, ám a fa törzse szilárd és mozdulatlan. Ez a *rubato*.”

A két nagy ballada, Kodály *Magyar népzene* sorozatában eredetileg zongorakísérettel megjelent népdalfeldolgozásainak későbbi, zenekari kísérletes változatai egy-egy tragikus háromszög – a **Kádár Katá**nban a fiú-anya-lány, a **Mónár Anná**nban a férj-feleség-szerető – drámájának lírai feldolgozásai. Az egyetlen szólistát alkalmazó „szereposztás”, a verzitál hanghasználatot kívánó, sokszor kíséret nélküli énekszóló, a *parlando-rubato* előadást megtámasztó áttetsző (épp ezért kamarazenei játékmódot igénylő) zenekari hangszerelés, a versszakokat összekötő, a történetét illusztráló és tovább görgető rövid, hangszeres interludiumok összessége különleges szint képvisel a kodályi életműben.

Ugyan Kodály nem határozta meg az előadó hangfaját, így a balladákat – melyek nem tartoznak Kodály legismertebb művei közé – előadhatja férfi és női énekes is, valójában a női lélek apró rezdüléseit és vívódásait érzékenyen megjelenítő és megrajzoló zenékről van szó, és bár a történet szereplői között több a férfi, a valódi hős mindig a nő: a tóba veszejtett és onnan liliumként kibújó, elveszejtőjére átkot suttogó Kádár Kata és a katonától (a Kékszakállú váraból?) gyilkossággal megszabaduló, gyermekét megbeszoptatni hazatérő

Mónár Anna. Igen, a *Kékszakállú*. Kevesen tudják, hogy Bartók operájának szöveggönyvéhez Balázs Bélát a Mónár Anna balladája inspirálta. Ez volt a talált tárgy, a *ready-made*.

Nem lehet elhallgatni azt a tényt sem, hogy a Kádár Kata kiszeneikari változatát Kodály Szóts István tizenegy perces, 1943-ban eredeti erdélyi helyszíneken leforgatott táncfilmjéhez készítette, de a rendező nem fogadta el a zenét, és visszavonta nevét a filmről. A film mégis Kodály zenéjével került közönség elé (a felvételen Szilvássy Margit énekével maga a zeneszerző vezényelte a balladát), de nem aratott osztatlan sikert. Ahogy a *Magyar Film* szaklap 1944. június 1-jei számában megjelent kritika fogalmazott, „ebben a műben a szöveg a fontos, ennek érthetősége nélkül a tragédia, amelyet a gyönyörű ballada magában hordoz, elsikkad”. A film bukásáért a kritika a kísérőzenét tette felelőssé, annak ellenére, hogy magáról a zenéről elismerően szólt. Ennek a fontos epizódnak a zeneműre vonatkoztatva két következménye van. Az egyik inkább csak feltételezés. Elképzelhető, hogy ez a negatív élmény eredményezte, hogy a ballada – bár Kodály egyik legérzékenyebb, a népzene és az impresszionista elemek leginkább ötvöző kamaraműve – nem vált ismertté, ritkán játszott mű. A másik pedig az az előadóra nehezedeó elvárás, hogy a zenei kifejezés és előadás *rubato* volta mellett ugyanolyan stílyal kezelje a szöveg *parlando* lüktetését, a minden pillanatban érthető hangzóképzést és dikciót.

A Hungaroton archívuma több felvételt őriz a ballada zeneikari változatából. A legutolsó felvétel 1986-ban készült, Szirmay Márta énekelt, Lehel

György vezényelt. Ez a mostani, a legújabb, 2018 nyarán készült új felvétel – nem csak a Kádár Kata, hanem a lemezen megszólaló többi Kodály mű is – valamiképpen visszaidézi Bartók és Kodály vokális műveinek 20. század eleji előadási tradícióját. Érdekes tény ugyanis, hogy Bartók *Kékszakállújának* mind a két változatát, az 1918-as ősbemutatót és az opera 1936-os átdolgozását is olasz karmester mutatta be, Ezio Tongo és Sergio Failoni, és Kodály Székelyfonójának nemzetközi sikere is olasz dirigens, nevezetesen Arturo Toscanini nevéhez fűződik, aki 1932-ben a milánói Scalában vitte színrre a daljátékot. Ezen az új felvételen szintén egy olasz operakarmester, Alessandro Cedrone pálcája alatt szólalnak meg Kodály mély szólóhangra írt, kiszeneikari kísérettel ellátott dalművei. Cedrone avatottan állt a mikrofonok elé, hiszen már korábban, a 2017-es Kodály jubileumi év során ugyanezzel az előadó gárdával nagy sikerrel vezényelte a lemezen felhangzó Kodály kompozíciókat a Zeneakadémia Nagytermében. Olyannyira nagy sikerrel, hogy a koncertet követően dr. Ittész Mihály (1938–2018), a Kodály Archívum igazgatója és a Magyar Kodály Társaság akkori elnöke egy Kádár Kata partitúrát ajándékozott a karmesternek, az alábbi megható ajánlással: „Ezt a partitúrát Maestro Alessandro Cedrone pálcája alá és szívébe küldöm, köszönettel az emlékezetes 2017. október 18-i Zeneakadémia nagytermi koncertért.” Nekem pedig így foglalta össze a produkciót: „Nem gratuláltam még a szép és különleges zeneakadémiai műsorhoz, s persze a megvalósításhoz is! Annak idején Kodály azt mondta, hogy ha nem magyarul éneklük a Psalmust, akkor legjobb, ha olaszul, az áll legközelebb a

magyarhoz. Visszafelé is működik, hogy pl. megérzi egy olasz a magyar rubato természetét? További sikeres együttműködést kívánok!”

A felvétel alatt sokszor gondoltam tehát nagy szeretettel Ittész Mihályra, akinek nagyon sokat köszönhetek a lemez létrejöttében. Ő volt az, aki pár hónappal a felvétel előtt felhívta figyelmemet a **Fáj a szívem** című dal kamaraváltozatára és meggyőzött, hogy ezt a fájdalmas művet mindenképpen tűzzem másorra és rögzítsük. Kodály betétdalként készítette Móricz Zsigmond 1917 szeptemberében a Nemzeti Színházban bemutatott *Pacsirtaszó* című színművéhez, zongorakíséretes változatát pedig megjelentette a *Négy dal* (1909–1917) utolsó darabjaként. Ittész már nagy betegen segített, hogy a ki nem adott partitúrát Kodály Zoltán özvegyétől, Péczely Saroltától megkaphassuk, rábeszél, hogy készítsük el a kotta és a szólamok átírását, és ragaszkodott hozzá, hogy a felvételen Szalai András játssza a cimbalom szólamot és Alessandro Cedrone vezényeljen. Aznap éjjel aludt el örökre, amikor a lemezen hallható felvételt befejeztük... Emlékének ajánlom ezt a felvételt.

Mónár Anna balladáját Kodály 1956-ban hangszerelte meg, a Kádár Katához hasonlóan kizsenekarra, a négy rövidebb népdal (szintén a Magyar népzene sorozatból) kamarazenekari feldolgozását pedig évvél később, 1957-ben, Kodály jóváhagyása mellett készítette el az osztrák zeneszerző-karmester, Paul Angerer.

A Kodály-művek mellett megszólaló kortárs magyar művek, a lemez kezdőszámaként mintegy

mottóul elhangzó **Jeney Zoltán Halotti szertartás** (1995–2018) processziós siratója kivételével, nekem írt és dedikált dalok. Azonban Jeney is „alkalmazta” műveit hangomhoz, hozzájárult, hogy kísérlet nélkül hangzozzon el, és elfogadván azon kérésemet, hogy mottóként a hasonló hangkészletű Mónár Anna balladához szeretném illeszteni, engedélyezte a mű transzponált előadását is.

Balogh Máté zeneszerzővel korai zeneakadémiai éveit óta dolgozom együtt, nagyon szoros szellemi kapcsolatban, együtt gondolkozva a világról, zenéről, társadalmi-kulturális felelősségünkről. Többek között, 2014-ben közösen alapítottuk a FUGÁban a CentriFuga kortárs zenei műhelyt (Tornyai Péter és Kedves Csanád zeneszerzőkkel együtt). Balogh Máté több művét dedikálta nekem, sokat mutattam be kamaraegyüttessel, hangszeres szólistákkal, vagy épp egyedül.

Ilyen nekem dedikált mű a lemezen elhangzó **Karşılıklı konuşma** (2015) és a Rückert szövegre írt dal is. A Karşılıklı konuşma, a Pelin Özer török író, költő, publicista haikuira írt mű ísbemutatója 2016 áprilisában hangzott el Izambulban. A darab valójában 12 rövid tétel, 12 *makam*, melyek párosával kapcsolódnak egymáshoz, hatot szóló klarinét játszik, hatot pedig a hegedű és az énekes szólaltat meg (ezek íródtak Özer haikuira), csörgődobkísérettel. A szólista és a trió váltakozva játszanak, ez tehát a párbeszéd, a kérdés és a válasz mindig ugyanabban a *modus*ban történik. A makám a hagyományos török zenében dallamtípusok és hangsorok rendszerére épül, mely az ógörög *tetrachordokhoz*, a gregorián *modusaihoz* és az indiai *ragákhoz* hasonlóan meghatározza

egy dallam hangkészletét, jellemző mozgásait, fordulatait és a kompozíció és előadás számos más elemét. Balogh *Pseudomakam* címmel már írt darabot, ami ezt a technikát valósítja meg egy saját hangrendszerben, ezúttal azonban létező török makámtípusokra írta dallamait, tulajdonképpen stílusgyakorlatszerűen.

A Mahler *Gyermekgyász*dalaiból ismert *Wenn dein Mütterlein* kezdetű Rückert-vers feldolgozását Balogh Máté a FUGA és a Fazekas György brácsaművész szerkesztette Ge-Ant sorozat felkérésére írta 2014-ben. A sorozat tematikus koncertek köré épült, fiatal zeneszerzőket kerestünk meg, hogy egy-egy előzményzenéhez kapcsolódva írjanak új műveket, melyek a koncerten – az előzményzenével együtt – ősbemutatóként hangzottak el. A mű eredetileg énekhangra és zongorára íródott, kérésre írtam át a szerző állandó kamarapartneremnek, a Karshikhi konusma-t is bemutató Horia Dumitrache klarinétművésznek a zongorasólamot; ez a 2018-ban átdolgozott változat került fel a lemezre. Horia Dumitrache román művésszel sok éve dolgozunk együtt, barátságunk egyik fontos alapköve közös zenei nyelvünk, amelyet mi sem bizonyít jobban, mint az, hogy a lemezen utolsónak megszólaló, nekem ajánlott monódiát **Dukay Barnabás** pár évvel később Horiának ajánlva basszusklarinétra is átültette. Ez a nagyformátumú mű, a Keresztes Szent János szövegére írt *...az anyém, és értem van...* (...es mío y para mí...) 2014–2015-ben született, bemutatója 2015 márciusában volt a Zeneakadémia Nagyertermében. Egyedül álltam, alig látszódnva, fent az orgonasípkonán, alattam az üres színpad és

a zsúfolt nézőtér. Úgy próbáltam megszólaltatni a művet, mintha kétszólamban énekelnék, fent és lent, játszva az idővel és a regiszterek polifóniájával. Csak az idő, csak a hang, csak ez számít. *Tempo rubato. Libero sensibile.* Ez Dukay titka, és talán ezé a lemezé is, melynek elkészültéért végtelen hálaival tartozom Dvorák Zsuzsának, aki nagy szeretettel és szakmai figyelemmel végig segítette munkámat, de leginkább azoknak, akiket azóta elvesztettem, így Ittész Mihálynak, Jeney Zoltánnak és férjemnek, Rajk Lászlónak.

Rajk Judit, 2020. május

Rajk Judit énekművész Budapesten született. Bölcsésztanulmányokat folytatott, majd énekművész diplomát, 2009-ben pedig doktori fokozatot szerzett a budapesti Zeneakadémián. Jelenleg ugyanott az Egyházzene Tanszék egyetemi docense, magánének-hangképzést, ének módszertant és hangképzéstörténetet tanít. 2013 szeptemberétől a kecskeméti Kodály Intézet professzora. 2019 óta a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia címzetes tagja.

Oratórium, dal- és kamaranékes, repertoárjában nagy számban szerepelnek monodikus művek, gregorián énekek, középkori himnuszok, kortárs alkotások. Több mű ősbemutatója fűződik nevéhez, magyar és külföldi szerzők írtak számára dalokat. Kortárs zenei előadói munkájáért, új művek bemutatásáért 2005-ben, 2011-ben és 2018-ban Artisjus-díjat kapott.

Az elmúlt években elsősorban Jeney Zoltánnal, Dukay Barnabással, Kurtág Györggyel és a CentriFuga kortárs zenei műhely zeneszerzőivel, Tornyai Péterrel, Balogh Mátéval és Dargay Marcellel dolgozott. 2019-ben Kurtág György Rajk Juditnak írta és ajánlotta „...*elszunnyadni, – semmi több...*” (Op. 50) művét, Tandori Dezső verseire komponált, 7 dalból álló kamaraciklusát. 2020 májusában a dalciklust egy újabb Rajk Juditnak dedikált dallal egészítette ki a szerző.

Európa számos országában, valamint Oroszországban, Törökországban, Izraelben, Grúziában és az Egyesült Államokban vendégzerepelt dalestekkel, kamarazenei produkciókkal, nagyzenekarok szólistájaként és mesterkurzusok professzoraként. Rendszeresen készít felvételeket a Magyar Rádió számára is. A ContrasTon, a Trio Passacaglia és a Metrum Ensemble tagja, de kamarazeneikusként fellépett többek között a Berlini Filharmonikusok Kamaraszólistáival, a berlini Konzerthaus Kamaragyűjtésével, az UMZE és a Budapesti Fesztiválzenekar kamaragyűjtéseivel.

Előadóművészi és tanári munkája mellett aktív kulturális-közéleti tevékenységet is folytat. 2009 óta a FUGA Budapesti Építészeti Központban rendezett FUGAkoncertek alapító művészeti vezetője. 1998-tól az Európai Kulturális Alapítvány Budapest kuratóriumának tagja, 2009 óta a kuratórium elnöke. 2019 óta férje, a nemzetközi ismertségnek örvendő építész, látványtervező és emberi jogi aktivista Rajk László (1949–2019) hagyatékának őrzője és gondozója, kiállítások kurátora, könyvek, katalógusok társszerkesztője.

www.juditrajk.com

Alessandro Cedrone az olaszországi Frosinone konzervatóriumában végzett mint hegedűművész, kóruskarnagy és karmester. Vezényelni Dario Lucantoninál, a Carlo Felice operaház karmesterénél tanult, majd a Celibidachetanitvány Gianluigi Gelmettinél és Riccardo Mutinál tökéletesítette tudását. Pályája kezdetén kóruskarnagyként is működött, saját alapítású kórusával (Corale Polifonica “San Silvestro Papa”) több olasz kórusverseny győztese volt. 2008-ban az Ankarai Operaház kórusának vezetője lett, és innen indult operakarmesteri pályája is. 2013-tól 2019-ig az Ankarai Opera zenekarának főzeneigazgatója. Operaprodukciók mellett gyakran vezényel zenekari koncerteken is. 2014-ben Törökországban az év karmesterévé választották. 2016 tavaszától a kanadai Greater Toronto Philharmonic Orchestra, a Taorminai Opera Fesztivál és az olaszországi Rovigo operaházának vendégkarmestere. 2019-től a Iași Nemzeti Román Opera főzeneigazgatója. Alessandro Cedrone a klasszikus olasz operarepertoár mellett érdeklődéssel fordult a magyar zene felé, zenekari koncerteken rendszeresen vezényli Liszt, Bartók és Kodály műveit. Rajk Judittal több koncerten működött együtt, a lemezen megszólaló Kodály-műveket a Budapesti Vonósokkal a Zeneakadémia Nagytermében is megszólaltatták.

www.alessandrocedrone.it

Horia Dumitrache klarinétművész a bucaresti és a berni Zeneakadémián szerzett szólistadiplomát. A kortárs zene előadójaként nemzetközi elismertségre

tett szert, ennek köszönhetően a világ legismertebb fesztiváljain és koncerttermeiben játszott már, többek között Pierre Boulez, Beat Furrer, Toshio Hosokawa, Eötvös Péter, Heinz Holliger, Rozmán Lajos, Emilio Pomarico partnereként. Kamaramuzsikusként olyan világhírű együttesekkel dolgozik, mint a Klangforum Wien, az Ensemble Phoenix Basel, a Metrum Ensemble, a Quasars Ensemble, és az Ensemble Laboratorium. 2015 óta a Kammerensemble Neue Musik Berlin tagja. Rajk Judittal 2013-ban alapította meg a Contraston együttest, melynek repertoárján elsősorban reneszánsz és barokk művek átíratai, valamint kortárs kompozíciók szerepelnek. Jelenleg Berlinben él.

Szalai András cimbalomművész Budapesten született. Tanulmányait a budapesti Bartók Béla Konzervatóriumban, majd a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen végezte cimbalom és zeneszerzés szakon. Tanárai: Szeverényi Ilona, Fekete Győr István és Vajda János. Több zenei verseny díjazottja. Szóló és kamarazenei koncertjei mellett számos hazai és külföldi zenekarral játszott, neves karmesterek irányításával. Kiemelkedő szerepe van kortárs zeneszerzők műveinek tolmácsolásában. Több kortárszenei együttes tagja. Rajk Judittal és Horia Dumitrichével évek óta rendszeres kamarapartnerek. Felvételei megtalálhatók a Magyar Rádióban és a Hungarotonnál. Artisjus-díjas. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem tanára, kamarazenét és cimbalom főtárgyat oktat.

Varga Oszkár a Zeneakadémián Kelemen Barnabás és Kokas Katalin, New Yorkban pedig a Long Island Conservatory of Music ösztöndíjasaként Albert Markov növendéke volt. Emellett olyan művészeknek, tanároknak játszott mesterkurzusokon, mint Maxim Rysanov, Boris Brovtsyn, Zakhar Bron és Ivry Gitlis.

A Kelemen Kvartett tagjaként (2014–2015) Európa legrangosabb koncerttermeiben – Concertgebouw, BOZAR, Wigmore Hall, Laeiszhalle, Sala Verdi, Musikverein – lépett fel, és számos kamarazenei fesztiválon – Kaposfest, Arcus Temporum Művészeti Fesztivál, Auer Fesztivál Veszprém, Kammermusikfest Lockenhaus, International Musicians Seminar Prussia Cove – szerepelt.

Olyan művészekkel játszott, mint Perényi Miklós, Kelemen Barnabás, Kokas Katalin, Fejérvári Zoltán, Balog József, Rác Zoltán, Pasztircsák Polina, Baráth Emőke, Alina Ibragimova, Nicolas Altstaedt, James Boyd, Latica Honda-Rosenberg, Jonathan Cohen, Patricia Kopatchinskaja és Maxim Rysanov.

Varga Oszkár jelenleg doktorandusz tanulmányait folytatja, valamint a Kamarazene tanszék oktatója a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen.

A **Budapesti Vonósok** kamarazenekar 1977-ben alakult a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola végzős hallgatóiból Botvay Károly Kossuth-díjas csellóművész művészeti vezetésével, aki ezt a feladatot a mai napig ellátja. A zenekar koncertmestere 2012-től Pilz János Liszt-díjas hegedűművész. Az együttes rendszeresen fellép

Magyarország jelentős koncerttermeiben és külföldön egyaránt. 1995 óta a zenekar szervezi a fertődi Nemzetközi Haydn Fesztivált, ahol olyan világhírű szólistákkal koncerteztek, mint David Grimal, Jandó Jenő, Lencsés Lajos, Kocsis Zoltán, Maurice Steger, Perényi Miklós vagy Reinhold Friedrich. Több kiadóval – Hungaroton, Nuova Era, Naxos, Laserlight, Capriccio – készítettek lemezfelvételeket; a Delta Music-kal kötött exkluzív szerződés keretében több mint 40 felvétel

adtak ki, többek között Johann Christian Bach Sinfonia concertante sorozatának világpremier felvételét. A zenekar munkáját 2001-ben Bartók-Pásztory-díjjal, 2007-ben a Magyar Tudományos Akadémia által odaítélt Művészeti Díjjal, 2008-ban pedig Artisjus-díjjal ismerték el. Rajk Judittal évek óta koncerteznek együtt, magyar szerzők művei mellett Pergolesi, Vivaldi, Zelenka, Mozart, Liszt, Dvořák műveit szólaltatták meg.

www.budapestivonosok.hu



Recording producer & editor: Zsuzsa Dvorák • Balance engineer: Domonkos Timár
Recorded on 4–11 June, 22–23 August and 13 November, 2018 at Hungaroton Studio.

Coverphoto: Rosie Rey-Foldi (1897–1972; from the estate of László Rajk)
Back cover photo: Bánkuti András • Design & prepress: Béla Ujváry

Liner notes: Judit Rajk • English translation: Richard Robinson

© 2020 Fotexnet Kft. • Catalogue No.: HCD 32844 • Made in EU

